

1. Кейнсіанська модель: об'єднання ринкового механізму і державного регулювання на основі керування попитом. Модель IS-LM

Кейнсіанська модель розглядається в порівнянні з класичною. Характерні риси класичної теорії загальновідомі:

- вона сформувалася ще в докризовий період розвитку (спади якщо й були, то нетривалі й неглибокі);
- орієнтувалася на довготривалі інтервали, протягом яких обсяг виробництва мав тенденцію наближатися до певного природного рівня, а тимчасові спади принципового значення не мали;
- в економіці домінувала досконала конкуренція – в цих умовах ринковий механізм міг служити регулятором товарно-грошових відносин. Обґрунтуванням такого автоматичного регулювання виступав відомий закон Сея.

У XX ст. відбулися суттєві зміни в економічному житті. Все більшого значення набувають монополістичні й олігополістичні структури. Значне місце на ринках праці посідають профспілки. Ринки неконкурентні, тож ціни негнучкі, діє ефект "храповика". Ринок вже не здатний сам регулювати ціни й обсяги. Остаточно це доводить Велика депресія.

Дж. Кейнс в 1936 р. друкує відому працю "Загальна теорія зайнятості, відсотка й грошей". Ще до виходу в світ цієї роботи американський президент Ф.Д. Рузвельт зрозумів, що ринкова економіка потребує контролю ("ніякий бізнес не може бути вищим за уряд"), й запровадив реформи, що отримали назву "New Deal". Основні риси кейнсіанської теорії державного регулювання економіки можна схематично представити таким чином:

- ринки неконкурентні, тож не здатні до автоматичного саморегулювання, тому існує об'єктивна необхідність втручання і більш активної ролі держави;
- рівновага може встановитися за умов неповної зайнятості, тож потрібно розглядати короткостроковий період;
- вирішальний вплив на обсяг національного виробництва і рівень зайнятості має сукупний попит;
- основним рівнянням кейнсіанства вважається рівняння $ВВП = C + I_g + G + NE$. Оскільки фіскальна політика впливає безпосередньо (G), їй слід віддавати перевагу над грошово-кредитною (що діє опосередковано через пропозицію грошей, позичковий відсоток, інвестиції);
- виходячи з цього, грошам надається другорядне значення;
- використовується нормативний метод дослідження (тяжіння до пріоритетів, норм – того, що має бути).

З метою більш наочної демонстрації послідовниками Кейнса була створена модель IS-LM, як своєрідна інтерпретація суті кейнсіанського вчення. Навіть назва роботи Кейнса свідчить про необхідність аналізу взаємодії між ринками товарів, робочої сили і фінансовими ринками. Вже через рік після виходу роботи Кейнса Джон Хікс (майбутній нобелівський лауреат) опублікував статтю "Mr. Keynes and the Classics", в якій запропонував модель IS-LM для кращого розуміння кейнсіанської теорії. Модель дає можливість аналізувати одночасну рівновагу на товарному (IS) і грошовому (LM) ринках.

Трохи пізніше (в 1944 р.) відомий американський економіст Елвін Хансен ("американський Кейнс", радник Ф. Рузвельта) додає до цієї моделі ринок праці і розглядає таким чином одночасну рівновагу на всіх трьох ринках. Часто модель IS-LM називають моделлю Хікса-Хансена. (Якщо брати до уваги відкриту економіку й аналізувати одночасно внутрішню і зовнішню рівновагу, то можна казати про модель IS-LM-BP).

IS демонструє взаємозв'язок між ставкою відсотка й обсягом національного виробництва за умов рівноваги заощаджень й інвестицій. В кейнсіанській моделі, як відомо, припускається автономний характер інвестицій. Дана модель дає можливість враховувати їхню залежність від ставки позичкового відсотка. Таким чином, IS – це рівновага на так званому реальному ринку товарів і послуг. IS має від'ємний нахил, оскільки зростання відсотка знижує рівень інвестицій і відповідно обсяг національного виробництва. Нахил IS залежить від граничної схильності до споживання та еластичності інвестицій відносно ставки відсотка (у відкритій економіці ще й від схильності до імпорту). Таким чином, чим нижчий рівень реального доходу, тим більшою повинна бути ставка відсотка, щоб досягнути рівноваги.

IS – це крива, що показує можливі комбінації Y і r , при яких реальний сектор знаходиться в стані рівноваги.

Якщо взяти до уваги також державні витрати, експорт й імпорт, то рівняння IS виглядатиме як

$$I + Exp + G = S + Imp.$$

LM демонструє сукупність комбінацій доходу й ставки відсотка, які задовольняють вимогу рівноваги грошового ринку. Крива має позитивний нахил, чия величина визначається еластичністю попиту на гроші відносно рівня національного виробництва і ставки позичкового відсотка. Рівновага можлива, якщо зростанню обсягу національного виробництва відповідає вища ставка відсотка.

LM – це крива, що показує можливі комбінації Y і r , при яких грошовий сектор економіки знаходиться в стані рівноваги.

Рівняння LM:

$$D_m(\text{trans}) + D_m(\text{liq}) = S_m$$

Об'єднання на одному графіку IS і LM дає змогу визначити рівноважний обсяг виробництва дещо інакше, ніж в "кейнсіанському хресті". Е – одночасна рівновага на товарному й грошовому ринках.

Зміна рівноваги в бік зростання обсягу національного виробництва може відбуватися як внаслідок фіскальної (зсув IS), так і грошово-кредитної (зсув LM) політики.

Із зростанням складових сукупних витрат IS зсувається праворуч.

При зростанні пропозиції грошей LM зсувається також праворуч. При зростанні попиту на гроші – навпаки.

Більш точне зображення кривих IS і LM передбачає достатньо своєрідну конфігурацію LM. Горизонтальний відрізок кривої LM пояснюється так званою ліквідною пасткою (термін введений Д. Робертсоном). Це ситуація в економіці, коли ставка відсотка занадто низька, є сенс очікувати її підвищення в найближчому майбутньому. Тому економічні суб'єкти віддають перевагу зберіганню грошей у вигляді готівки.

Можливий приріст грошової маси не сприятиме зниженню ставки позичкового відсотка, оскільки він весь поглинається спекулятивним попитом на гроші. Таким чином, в цьому випадку єдиною можливістю вийти з пастки є проведення фіскальної політики.

Дж. Кейнс вважав, що під час Великої депресії економіка потрапила саме в таку пастку ліквідності. Хоча багато економістів вважають, що це суцільно теоретична модель і важко зустріти таку пастку на практиці.

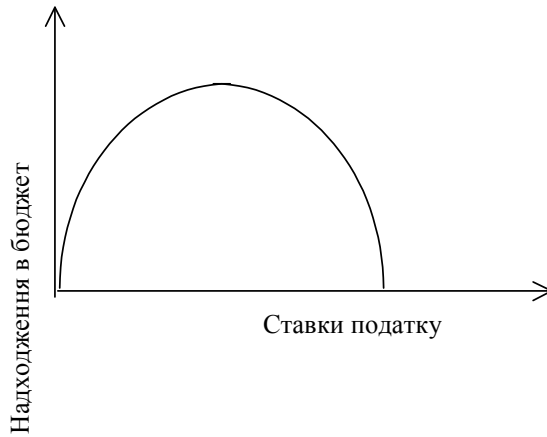
Врахування зовнішньоекономічної політики можливе за допомогою графіку BP. Він демонструє сукупність комбінацій доходу і ставки відсотка, за якими можлива рівновага платіжного балансу.

Вона також має позитивний нахил, оскільки із зростанням рівня доходу зростає імпорт, тож торговельний баланс рухається в бік від'ємного сальдо і для забезпечення притоку іноземного капіталу (для врегулювання всього платіжного балансу) потрібна більш висока ставка позичкового відсотка.

Рівняння BP:

$$NE = NKE.$$

Зсув графіку BP визначається змінами окремих параметрів міжнародної економіки (валютні курси, рух капіталів тощо). Рівновага в моделі IS-LM-BP спрощено ілюструється наступним чином.

Взявши до уваги рівняння всіх трьох кривих, можна зробити висновок, що державні витрати (фіскальна політика) впливають лише на реальний сектор економіки, пропозиція грошей (монетарна політика) – лише на грошовий сектор. Тільки валютний курс впливає на змінні всіх трьох рівнянь, тож на стан в усіх трьох секторах економіки.

На початку 60-х років модель була удосконалена Дж. Флемінгом і Р. Манделом і увійшла в економічну теорію під їхнім ім'ям. Вона дозволяє продемонструвати принципи макроекономічного коригування відкритої економіки з метою досягнення одночасної внутрішньої і зовнішньої рівноваги. Додаються нові чинники – курс національної валюти і світова ставка відсотка. Модель аналізує малу відкриту економіку.